

Univerzita Komenského a Ján Amos Komenský

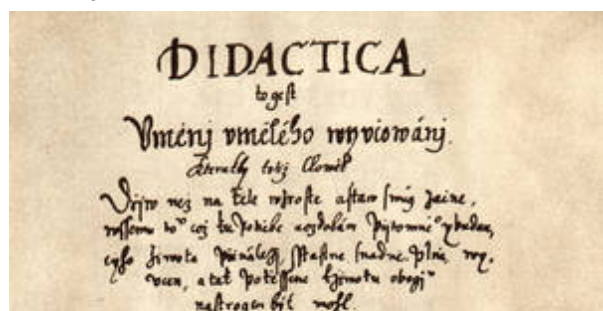
Lešno 1628 - 1641

Lešno, miesto Komenského pobytu v Poľsku

Janua linguarum reserata

Prvý lešníanský pobyt (1628 - 1641) bol najdlhší, ale aj najplodnejší. V Lešne (**Leszno**) žili okrem katolíckych Poľakov i českí bratia, nemeckí luteráni a ariáni (antitrinitárska sekta). Komenský bol v Lešne zamestnaný ako učiteľ lešníanskeho gymnázia. Písal vychovávateľské, filozofické spisy, učebnice a bol pisárom (historikom) Jednoty bratskej. Písal obranné spisy a vydával kázne. Vydal **Ďal Jednoty**, evanjelickú príručku L. Baylyho **Praxis pietatis** a i. Najvýznamnejšie práce tohto obdobia sú pansoficko-vychovávateľské spisy. Dokončil český písanú **Didaktiku**, t.j. **Umění učeného vyučování** (1630), ktorú začal koncipovať ešte vo vlasti.

Vojensko-politická situácia v r. 1631 - 1632, kedy švédsko-saské vojská obsadili veľkú časť Poľska, dávala nádej na návrat do vlasti. V tejto atmosfére začal plánovať prvý veľký vychovávateľský projekt, ktorý nazval **Paradisus ecclesiae** (**Raj cirkvi**, alebo **Raj český**). Teoretickú časť tvorila česká Didaktika, praktickú časť mali byť učebnice a informatória, príručky pre učiteľov. Dokončil len **Informatorium školy materskej** (1632). Je to prvý teoretický spis o cieľi, o obsahu a o metódach rodinnej výchovy najmenších detí od narodenia do šiestich rokov, aby boli dobre pripravené na školské vzdelávanie.

Z učebníc pre jednotlivé triedy národnej školy sa zachovali len poetické názvy: **Violarium** (fialkový záhon), **Rosarium** (záhon ruží), **Viridarium** (záhrada), **Sapientiae labyrinthus** (labyrint múdrosti), **Balsamentum spirituale** (duchovný balzám) a **Paradisus animae** (raj duše).

Pre lešníanské gymnázium napísal učebnice jednotlivých predmetov. Niektoré sa zachovali v tzv. leningradskom rukopisnom zborníku (**Geometria s Geodéziou**, **Cosmographiae compendium** /astronómia a geografia/, **Prima philosophia** /učebnica filozofie – metafyziky/, **Historia prophana sive politica** /Dejiny svetskej a politickej/ a **Physicae synopsis** /Prehľad fyziky, 1633/, ktorá oboznamovala s prírodou v celej šírke, bola učebnicou prírodnej filozofie.

V atmosfére nádejí na návrat do vlasti napísal ďalšie spisy: **Haggaeus redivivus** (Haggaeus znova živý), irenický a nápravný traktát, v ktorom v úlohe starozákonného proroka napomína všetky stavy, najmä šľachtu, aby obnovila evanjelickú cirkev na základe svornosti a znášanlivosti a **Navržení krátké o obnovení škol v království českém** (asi na začiatku roka 1632). Mal sa stať školským reformným programom Jednoty bratskej po plánovanom návrate do vlasti.

V Lešne po čas prvého pobytu venoval Komenský veľkú pozornosť vypracovaniu pansofie. Bola to filozofia, nebola to vševeda, ale filozofia univerzálnej životnej múdrosti, ucelený a usporiadaný systém poznania, ktorý mal ovplyvniť akúkoľvek vekovú skupinu. Pansofiu uplatnil pri tvorbe učebníc. Obsah vzdelania koncipoval ako výber z celku poznania sveta. Najslávnejšou pansofickou učebnicou bola **Janua linguarum reserata** (1631). Napísal ju predovšetkým preto, aby uľahčil vyučovanie latininy. Text preložil z latininy a vydal r. 1633 pod názvom **Dve jazyky otvorené**. Janua nebola len učebnicou jazyka, ale bola novým typom učebnice, ktorá v 100 kapitolách podávala vybrané poznatky o prírode, o vývoji ľloveka, o jeho duševnosti a duchovnej, o spoločnosti a o vzťahu ľloveka k Bohu v rozličných náboženstvách. Janua Komenského prepracúval a podstatne rozširoval. Získala európsku vďaka a vydávali ju v rade krajín.

Pretože Janua bola pre začiatkov príliš ťažká, spracoval Komenský

pre nižší vekový stupeň **Vestibulum latinae linguae** (Predsieť latinského jazyka), 1633. Osnova učebnice je v zásade rovnaká, látka je však veľmi zjednodušená, prispôbena chápanosti menších detí a podávaná v krátkych vetách. Uvažoval aj o treťom stupni, ktorý nazýval najskôr **Palatium** (Obydlie) a neskôr ho nazval **Atrium** (Sieň). K jeho realizácii sa dostal až v 50. rokoch.

V Lešne sa počas prvého pobytu venuje pedagogickým a didaktickým problémom. Od r. 1633 začal prekladať českú didaktiku do latinského jazyka. Doplnil a prepracoval niektoré kapitoly, vynechal časti, ktoré sa dotýkali českého kráľovstva. V samostatných kapitolách spracoval návrhy škôl od materskej školy po akadémiu. **Didactica magna** (Veľká didaktika) bola dokončená v r. 1638, vydal ju až v r. 1657 v **Opera didactica omnia** (Zobrané didaktické spisy). Hlavné princípy vzdelania v šetkých vo všetkom a naskrz nazval omnes omnia omnino. Didaktika je v histórii pedagogiky prvým systematickým dielom o výchove, v ktorom Komenský vymedzil ciele vzdelávania a výchovy, obsah vzdelávania (vzdelávanie vo vedách, v mravoch a v zbožnosti), metódy vzdelávania a prostriedky výchovy. Stanovil didaktické princípy a prirodzené metódy nenásilného, radostného, rýchleho a dôkladného učenia a vyučovania.

K didaktickým prácam patrí **Didactica dissertatio De sermonis Latini studio**. **didactica dissertatio** (Didaktická rozprava, 1637), vydaná vo Wroclawe v r. 1638. Je to metodická príručka, ktorú venoval mestskej rade ako prejav vďačnosti za to, že na tamojšom gymnáziu sa vyučovalo podľa Januy a Vestibula.

K systému pansofických učebníc možno priradiť príležitostný malý spis **Faber Fortunae sive ars consulendi sibiipsi** /Strojca šťastia alebo Umenie poradiť si sám (1636 - 1637), prepracované a vydané v r. 1657 v Amsterdame. Ako príručku pre mravný kresťanský život ju venoval synom mecenáša grófa Leszczyńskiego.

K pôsobeniu na lešnianskom gymnáziu sa viažu aj pokusy Komenského o školské divadelné hry, najmä **Diogenes cynicus redivivus** (Diogenes kynik znova živý asi 1639), Amsterdam 1659. Ďalšou hrou bola hra **Abrahamus patriarcha** (asi 1641), Amsterdam 1661.

Riadny chod lešnianského gymnázia zabezpečil aj školským poriadkom **Leges illustris gymnasii Lesnensis** (1635).

V Lešne jeho aktivity smerovali aj k pokusom zostrojiť prístroj samovoľného pohybu, perpetuum mobile.

V priebehu 30. rokov sa spolu s úvahami o obsahu učiva objavujú u Komenského aj pansofické myšlienky v podobe prvých projektov. **Pansofiu** nechápe ako encyklopédiu, súbor všetkého základného poznania, ani ako úvod do poznania. Mala by akousi abecedou bytia, odhalením jeho základných znakov a súborom kľúčov na odhalenie skutočností. V r. 1634 poslať svojmu anglickému priateľovi **Samuelovi Hartlibovi** prvé návrhy zamýšľanej vševedy. A ten ju potom bez vedomia Komenského vydáva v r. 1637 v Oxforde a následne v roku 1639 v Londýne pod názvom **Pansophiae prodromus** (Predchodca vševedy).